

Krzysztof R. Nowakowski

Akademia Finansów i Biznesu Vistula
Centrum Badań Azjatyckich
Krzysztof.Nowakowski@vistula.edu.pl

WALLERSTEIN VS ROSTOW – CZYLI KTO MIAŁ RACJĘ W PRZYPADKU MODERNIZACJI GOSPODARKI REPUBLIKI KOREI?

Streszczenie: Korea jest przykładem państwa, którego rozwój przebiegał wieloetapowo od modelu agrarnego, przez okres rozbudowy przemysłu ciężkiego, do inwestycji w nowe technologie. Stosunki gospodarcze w tym kraju zmieniły się z peryferyjnych na relacje typowe dla rozwiniętych rynków. Mimo że jest wiele publikacji na temat reform Republiki Korei, to eksperci nadal poszukują wyjaśnienia fenomenu jej polityki. Celem artykułu jest analiza modernizacji RK w kontekście dwóch teorii; zależności oraz modernizacji. Autor weryfikuje modele teoretyczne i ich użyteczność do interpretacji zmian zachodzących podczas industrializacji. Artykuł jest częścią dyskusji na temat korzyści i zagrożeń wynikających z umiędzynarodowienia.

Słowa kluczowe: modernizacja, rozwój, teoria zależności, polityka gospodarcza, korporacje.

JEL Classification: economic development, innovation, technological change, and growth.

Wprowadzenie

W ostatnim stuleciu doszło do wielu konfliktów międzynarodowych, powstania i upadku sojuszy politycznych oraz zmian w geopolityce wielkich mocarstw. Podczas opisywania dynamiki otoczenia zewnętrznego, część autorów koncentruje się przede wszystkim na zmianach warunków zatrudnienia, demografii i jakości życia. Jest to tzw. podejście analityczne, w którym wymiar mikro- i mezospołeczny jest najważniejszy. Według Rybińskiego [2007, s. 19] można nawet mówić o *homo sapiens globalis*. Drugi sposób charakteryzowania transformacji stosunków międzynarodowych odnosi się do makrootoczenia, czyli zmian na poziomie ogólnospołecznym, instytucji i organizacji gospodarczych

oraz politycznych. Perspektywa analizy instytucjonalnej jest charakterystyczna dla Fukuyamy [2015], Morawskiego [2010] oraz Castellsa [2009]. Zwolennicy tego podejścia podkreślają znaczenie reguł formalno-prawnych oraz normatywnych zasad stosowanych przez instytucje międzynarodowe. Opisywana jest rola międzynarodowych organizacji, takich jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW), Bank Światowy (WB) oraz Światowa Organizacja Handlu (WTO). Trzeci rodzaj badań odnosi się do kontekstu historycznego, czyli wydarzeń, które przyczyniły się do powstania globalnej sieci współzależności. Przykładami opracowań dotyczących stosunków międzynarodowych są książki pt. *Systemy międzynarodowe w historii świata* [Buzan i Little, 2011], *Pożegnanie z jałmużną. Krótka historia gospodarcza świata* [Clark, 2014], *Dlaczego narody przegrywają. Źródła władzy, pomyślności i ubóstwa* [Acemoglu i Robinson 2014] oraz *Historia ładu politycznego. Od czasów przedludzkich do rewolucji francuskiej* [Fukuyama, 2012].

W periodyzacji dziejów używany jest podział na globalizację przednowoczesną, której początek datowany jest na okres między XV-XVI w. i globalizację nowoczesną. Pierwsza z nich miała charakter przymusowy i wynikała z ekspansji kolonialnej krajów europejskich. Wiele kompanii handlowych tworzyło wtedy przedsiębiorstwa eksploatujące zasoby ludzkie i materialne podbitych terytoriów. Etap globalizacji nowoczesnej rozpoczyna się od lat 50. ubiegłego wieku i w jego wyniku dochodzi do powstania instytucji gospodarczych i politycznych regulujących stosunki międzynarodowe. Obecnie nie ma jednej, całościowej teorii globalizacji wyjaśniającej wszystkie czynniki determinujące ten proces. Istnieją różne koncepcje, które w mniejszym lub większym stopniu dotyczą zakresu internacjonalizacji stosunków międzynarodowych. „W kontekście spektrum obejmującego mocniejsze i słabsze formy wyjaśnień przyczynowych te ujęcia teoretyczne różnią się ze względu na stopień uprzywilejowania strukturalnych (*structural*), koniunkturalnych (*conjectural*) lub przygodnych (*contingent*) źródeł globalizacji gospodarczej” [McGrew, 2011, s. 357].

W artykule zdecydowałem się przyjąć perspektywę międzynarodowej ekonomii politycznej i wyjaśnić charakter współzależności łączących Koreę Płd. z jej dalszym i bliższym otoczeniem ekonomicznym. Dla realizacji tego celu zostały wybrane dwie teorie o przeciwstawnej ocenie efektów umiędzynarodowienia. Pierwszą z nich jest koncepcja Immanuela Wallersteina, według której liberalizacja stosunków gospodarczych prowadzi do uzależnienia ekonomicznego i pogłębiania różnic w poziomie rozwoju cywilizacyjnego. Drugi model – Walta Whitmana Rostowa – zakłada stopniowe polepszanie sytuacji materialnej i modernizację kraju. Konfrontacja powyższych modeli posłużyła odpowiedzi na pytanie dotyczące cech charakterystycznych modernizacji Republiki Korei.

W tekście występują różne określenia grup kapitałowych pochodzących z Korei Południowej – np. chaebols. Nazwa „koncern” dotyczy podmiotów gospodarczych, których kierownictwo zarządza wieloma firmami o zbliżonym profilu produkcji oraz takich, których oferta rynkowa jest wobec siebie komplementarna [Bolesta-Kukułka, 1996, s. 103]. Część koncernów staje się konglomeratami, czyli organizacjami o zróżnicowanej działalności. Określenia „koncern” oraz „konglomerat” zastosowano komplementarnie. Używam ich dla charakteryzowania procesów łączenia i koncentracji kapitału. Według różnych oszacowań korporacje transnarodowe są odpowiedzialne za ok. 25% światowej produkcji, 80% światowej produkcji przemysłowej, ok. 40% światowego handlu towarami i 10% światowego PKB [McGrew, 2011, s. 345].

W artykule wykorzystano metodę desk research, analizując informacje dostępne w publikacjach na temat gospodarki koreańskiej. Badania wtórne dotyczyły industrializacji Korei Południowej przed i po II wojnie światowej, w okresie odzyskania niepodległości oraz realizacji strategii gospodarczych. W tekście posłużono się nazwami stosowanymi w literaturze fachowej publikowanej w języku angielskim oraz języku polskim.

1. Konsekwencje umiędzynarodowienia według koncepcji Immanuela Wallersteina

W naukach z zakresu międzynarodowej ekonomii politycznej można wyróżnić dwa podejścia wyjaśniające złożoność relacji między państwami. Przedstawiciele pierwszego z nich są zwolennikami teorii hegemonicznej stabilności, zgodnie z którą stabilność globalnego systemu finansowego jest efektem działań najsilniejszego gospodarczo państwa. W celu uzasadnienia tej tezy badacze wskazują na rolę, jaką przed 1914 r. odgrywała Wielka Brytania z funtem jako walutą rozliczeń międzynarodowych [Helleiner, 2011, s. 261-264]. W okresie międzywojennym pozycja lidera została zajęta przez USA, które stały się globalnym pożyczkodawcą, pozycjonując dolara jako główną walutę w płatnościach międzypaństwowych. Mimo że Wielki Kryzys z 1931 r. osłabił pozycję Stanów Zjednoczonych, kraj ten pozostał ważnym graczem rynkowym.

Druga koncepcja charakteryzowania porządku światowego określana była jako multilateralizm. W rozumieniu ekonomicznym oznacza to system rozliczeń realizowanych na podstawie umów wielostronnych między państwami. Rodzaj relacji, jaki ukształtował się po II wojnie światowej przyczynił się do tego, że wielu badaczy uznało teorię o stosunkach hegemonicznych za bardziej odpo-

wiedni sposób tłumaczenia zmian społeczno-gospodarczych. Utworzenie dwóch konkurujących między sobą ugrupowań: bloku państw kontrolowanych przez ZSRR oraz krajów zachodnich pod przywództwem Stanów Zjednoczonych, było najlepszym przykładem polaryzacji stosunków politycznych.

Rywalizacja w osiągnięciu lepszych wyników gospodarczych przyczyniła się do porównywania modeli ustrojowych i zadawania pytań o kierunek, w którym powinny podążać społeczeństwa. Zwolennicy marksizmu charakteryzowali międzynarodowe relacje w kontekście wykorzystania i podporządkowania państw słabszych przez silniejsze w zakresie organizacji rynku, instytucji finansowych i wojskowych [Pierre-Charles, 1987, s. 303]. Przykładem zależności w stosunkach międzynarodowych stały się kraje Ameryki Łacińskiej. Najbardziej znaną charakterystykę asymetrycznych relacji ekonomicznych zaproponował Immanuel Wallerstein. Wyróżnił on obszary centralne ze względu na postęp ekonomiczny, pół-peryferyjne i peryferyjne. „Stwierdzono, że kapitalistyczna gospodarka-świat cechuje się osiowym podziałem pracy pomiędzy procesami wytwórczymi o charakterze centralnym i peryferyjnymi procesami wytwórczymi, co prowadzi do nierównej wymiany, uprzywilejowującej tych, którzy uczestniczą w procesach wytwórczych o charakterze centralnym” [Wallerstein, 2007, s. 34]. Autor cytowanej wypowiedzi podkreśla znaczenie kontrolowania międzynarodowego łańcucha dostaw i efektu bogacenia się bardziej rozwiniętych gospodarek, akumulujących większość światowego PKB. Utrzymywanie dominującej pozycji przez metropolie odbywa się przez eksploatację peryferii i dalszą marginalizację obszarów zależnych. Powyższy rodzaj stosunków ekonomicznych charakteryzował pierwszy etap umiędzynarodowienia Korei, w którym nastąpiło wymuszone otwarcie rynku wewnętrznego na ekspansję kompanii handlowych z Europy oraz Japonii. W XVI i w pierwszej połowie XVII w. dochodziło do pierwszych kontaktów Europejczyków z krajami Dalekiego Wschodu. Początkowo zainteresowanie Koreą ze strony państw europejskich nie było zbyt duże. Były dwie przyczyny tej sytuacji. Po pierwsze politycy nie dostrzegali korzyści materialnych wynikających z podporządkowania Półwyspu Koreańskiego, a po drugie obszar ten był traktowany jako zależny od Chin. Kontrolowanie państwa-seniora w opinii Europejczyków oznaczało również kontrolę państwa-wasala. Obserwacja aktywności państw zachodnich na terenie Chin (wojny opiumowe) doprowadziła do podjęcia decyzji o stosowaniu izolacji gospodarczej wobec obcych mocarstw. Pierwsze kontakty ze statkami ekspedycyjnymi kończyły się starciami wojskowymi wygrywanymi przez Koreańczyków. Było tak w przypadku wyprawy francuskiej w 1866 r. (sprowokowanej represjami wobec katolików) i amerykańskiej z 1871 r. [Żywczyński, 2002, s. 514]. Sytuacja międzyna-

rodowa nie była jednak sprzyjająca, a izolacjonizm coraz bardziej zwiększał dystans dzielący Koreę od świata kapitalistycznego. Konfucjańskie królestwo powoli stawało się areną rywalizacji między trzema wielkimi mocarstwami; Chinami, Japonią oraz Rosją (która dołączyła do tego grona w końcowej fazie konkurencji imperialnej). W 1876 r. porty koreańskie zostały ostrzelane przez jednostki japońskie i w ten sposób doszło do przełamania izolacji handlowej Korei.

Zdobycie uprzywilejowanej pozycji w stosunkach z Koreą było możliwe po podpisaniu traktatu z 1876 r. [Kim, 2012, s. 287], dzięki któremu Japonia przejęła kontrolę nad niektórymi portami. Można do nich zaliczyć Wonsan w 1880 r. oraz Inch'on w 1883 r. Po wymuszonym otwarciu rynku wewnętrznego państwo koreańskie podpisało również traktaty handlowe z krajami zachodnimi, np. USA, Wielką Brytanią i Niemcami. Niestety w przypadku Korei pierwszy etap umiędzynarodowienia nie przyniósł pozytywnych rezultatów. Przedsiębiorcy japońscy uzyskali pełną swobodę działania dzięki przywilejowi eksterytorialności. Półwysep okazał się zyskownym obszarem zbytu dla towarów europejskich, które były w dużej części reeksportowane za pośrednictwem kupców z Japonii. Południowy sąsiad Korei szybko zyskał dominującą pozycję w stosunkach ekonomicznych, wypierając powoli przedsiębiorców z Chin i Rosji. Otwarcie granic spowodowało migracje ludności i osiedlanie się Japończyków w Korei. Zgodnie z dostępnymi danymi w 1890 r. zamieszkiwało w tym kraju 7245 osób narodowości japońskiej, a w 1900 r. 15 829 tys. osób. Dziesięć lat później, czyli w 1910 r. na Półwyspie Koreańskim zamieszkiwało już 171 543 tys. Japończyków, a w 1920 r. było już 347 850 obywateli Cesarstwa [Totman, 2009, s. 425]. Zakładanie przedstawicielstw handlowych, filii banków oraz placówek dyplomatycznych służyło realizacji celów imperialnych. Dane na temat koreańskiego handlu pokazują duży udział w wymianie towarowej Japonii (tab. 1).

Tabela 1. Koreański handel zagraniczny w podziale na kraje w 1893 r. (wartość w walucie JPY oraz udział w procentach)

Kraj	Export	Export (%)	Import	Import (%)
Chiny	134 085	7,9	1 905 698	49,1
Japonia	1 543 114	90,9	1 949 043	50,2
Rosja	20 917	1,2	25 414	0,7
Wartość całkowita	16 981 16	100%	38 801 55	100%

Źródło: Lee [1984, s. 282].

Kraje zachodnie szybko uświadomiły sobie wzrost siły militarnej Japonczyków. Wielka Brytania zgodziła się na renegotjowanie traktatów handlowych i w 1894 r. podpisała nowy układ, według którego anulowane zostały poprzednie, niekorzystne zapisy mówiące m.in. o przywilejach eksterytorialności. Nowe relacje ekonomiczne z państwami zachodnimi dawały Japonii autonomię w sprawach gospodarczych. Po zmianie sytuacji geopolitycznej możliwa była dalsza ekspansja kolonialna i narzucenie krajom sąsiadującym uzależnienia od Cesarstwa. Mimo że Japonia dostarczała wzorów przedsiębiorczości i organizacji pracy, nie pełniła roli typowej dla państwa wskazującego kierunek modernizacji. Relacje z Koreą polegały na budowaniu zależności łączących peryferie gospodarcze z hegemonicznym centrum. Wzajemne stosunki spełniały przewidywania teorii zależności, zgodnie z którymi państwa zależne dostarczają zasobów potrzebnych do produkcji, będąc jednocześnie rynkiem zbytu dla metropolii. Polityka eksploatacji była intensyfikowana po przystąpieniu Japonii do I wojny światowej. Sposób traktowania Półwyspu Koreańskiego określiło utworzenie na tym terenie – po wcześniejszej aneksji w 1910 r. – Generalnego Gubernatorstwa, które istniało do 1945 r. [Rurarz, 2009, s. 307]. W przypadku Korei umiędzynarodowienie gospodarki w pierwszym etapie było zgodne z koncepcją Immanuela Wallersteina – przyniosło peryferyzację i eksploatację gospodarczą.

2. Model modernizacji Rostowa

Kolejnym narzędziem analitycznym zastosowanym w tym artykule jest schemat modernizacji zaproponowany przez Walta Whitmana Rostowa [1966] w jego opracowaniu pt. *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Mimo że książka została opublikowana w latach 60., jest nadal tematem dyskusji i budowania alternatywnych scenariuszy rozwoju ekonomicznego. Zastosowanie w badaniach opisanego schematu rozwoju umożliwia pokazanie pozytywnych efektów synergii reform wewnętrznych i stosunków gospodarczych z otoczeniem zewnętrznym. Według Rostowa [1966] większość państw znajduje się na ścieżce, której przejście wymaga pokonania wielu etapów. Kierunek tej podróży wyznaczają kraje o najbardziej zaawansowanych systemach ekonomicznych, jak np. USA, Wielka Brytania, Niemcy oraz Francja. W opinii Rostowa narody przedindustrialne, które chcą szybko się rozwijać, powinny odwzorować sprawdzony model modernizacji. Uniwersalne fazy rozwoju są następujące: 1) etap społeczeństwa tradycyjnego (*traditional society*); 2) warunki wstępne zaistnienia zmian (*precondition for take-off*); 3) moment początkowy

zmian – start (*take-off*); 4) dojrzałość gospodarcza (*drive to maturity*); 5) era masowej konsumpcji (*the age of high mass-consumption*). Na etapie rozwoju gospodarki agrarnej znajdują się społeczeństwa tradycyjne. Ich zasoby są wykorzystywane w sektorze produkcji rolnej. Feudalna zależność sprzyja przywiązaniu do ziemi, tak samo jak niski poziom edukacji i rozpowszechnione wierzenia w niezmienną siłę rządzących przyrodą. Powyższa sytuacja trwa do momentu, w którym część elity rządzącej dostrzega możliwość zwiększenia dochodów w wyniku zastosowania lepszej formy organizacji pracy. Warunki wstępne (*pre-conditions for take-off*) do rozpoczęcia transformacji zostają spełnione. Przedsiębiorcze jednostki stosują drobne innowacje prowadzące do stopniowych zmian. Dla nich motywacją są dodatkowe szanse polepszenia warunków egzystencjalnych. Okolicznościami sprzyjającymi są: produktywne wykorzystanie surowców naturalnych, wynalazki i udogodnienia w produkcji. Do innych czynników należą: wymiana handlowa, wzrost aspiracji konsumentów, migracja w poszukiwaniu pracy. Moment początkowy (*take-off*) oznacza ekonomiczną racjonalizację zarządzania zasobami gospodarczymi. Elity polityczne promują wzrost gospodarczy oraz upowszechniają rynkową wymianę dóbr i usług. Powstanie nowoczesnego państwa oznacza rezygnację z feudalnych przywilejów oraz wprowadzenie biurokracji, której działanie jest zgodne z przepisami prawa. Sekularyzacja życia publicznego prowadzi do oddzielenia „sacrum” od „profanum”. Powstające ośrodki przemysłowe sprzyjają koncentracji pracowników w osiedlach fabrycznych. Rozwój industrializacji zmienia proporcje w zatrudnieniu. Większy popyt na pracowników jest zasługą nowoczesnych przedsiębiorstw, które zaczynają dominować w strukturze produkcji. Migracja ludności w poszukiwaniu pracy i nowego miejsca zamieszkania sprzyja urbanizacji zmieniającej krajobraz z rolniczego na miejski. Osiągnięcie dojrzałości gospodarczej (*drive to maturity*) oznacza popularyzację mechanizacji produkcji oraz przesunięcie środków kapitałowych z sektora przemysłu lekkiego do ciężkiego. Zniesienie barier w handlu międzynarodowym jest początkiem umiędzynarodowienia działalności gospodarczej i powstania społeczeństwa masowej konsumpcji. Zastosowanie nowoczesnych technologii umożliwia oferowanie konsumentom standardowych produktów, komercjalizację środków masowej komunikacji oraz dyfuzję wartości kulturowych między narodami. Przykładem ilustrującym proces modernizacji jest Korea Południowa. Historia tego kraju pokazuje, jakie są potencjalne szanse i zagrożenia dla państw decydujących się na unowocześnienie gospodarki.

3. Korea – spóźniona modernizacja – znaczenie konglomeratów

Pierwsze próby modernizacji Korei miały miejsce jeszcze przed okupacją japońską. Przesłanki zapoczątkowania transformacji (*precondition for take-off*) gospodarczej można opisywać na przykładzie reform systemu edukacyjnego oraz pierwszych inwestycji w infrastrukturę. Miarą postępu było wykorzystanie w 1880 r. elektryczności i połączenie telegraficzne Seoulu i Incheonu oraz Seoulu z Uiju w 1885 r. Mimo realizacji reform, elicie politycznej nie udało się uchronić kraju przed aneksją przez Japonię. W konsekwencji tego wydarzenia większa część infrastruktury Korei została zaprojektowana w taki sposób, aby realizować cele militarne i produkcyjne przedsiębiorstw japońskich. Część firm koreańskich powstawała jako filie kolonialne zaibatsu i dlatego nie mogły one samodzielnie decydować o swoim rozwoju. Porażka Japonii w II wojnie światowej oznaczała pojawienie się nowej szansy na realizację niezależnej polityki gospodarczej. Na Półwysep Koreański wkroczyły oddziały amerykańskie, a od północy wojska ZSRR, zastępując dotychczasowe siły okupacyjne. Tymczasowy podział kraju na dwie strefy wpływów doprowadził do powstania w 1948 r. niezależnych od siebie krajów: Republiki Korei i Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej. Państwa nie uznawały się i każde z nich zabiegało o większe poparcie na arenie międzynarodowej. Wzajemna rywalizacja doprowadziła do wojny domowej w 1950 r. zakończonej zawieszeniem broni w 1953 r. Podpisanie dokumentu rozejmowego nastąpiło między Dowództwem Sił ONZ a przedstawicielami Korei Północnej i Chin [Rurarz, 2009, s. 359-365]. Po wojnie sytuacja w Korea Płd. była niestabilna i charakteryzowała się wieloma wstrząsami społecznymi. W pierwszej kolejności konieczne było odbudowanie zniszczeń wojennych i zapewnienie ludności cywilnej dostępu do podstawowych produktów. W zaopatrzeniu pomagały Stany Zjednoczone. Rozpięcie „parasola ochronnego” nad sojusznikiem pozwoliło na chwilowe zmniejszenie zagrożenia ze strony KRLD i skupienie się na rozwiązywaniu problemów gospodarczych. Kryzys oraz walki między różnymi frakcjami politycznymi doprowadziły w 1961 r. do przejścia władzy przez juntę wojskową pod przywództwem generała Parka Chunga Hee [Rurarz, 2009, s. 371-372]. Po dwóch latach rządów wojskowych przywrócone zostały niektóre instytucje demokratyczne, jak np. parlament. Ich niezależność była jednak ograniczona, a wybranie autora zamachu stanu na prezydenta kraju w 1963 r. stało się symbolem uzależnienia od elit wojskowych. Turbulencje polityczne trwały jeszcze przez dłuższy czas. Dopiero w 1992 r. w wyniku wyborów prezydenckich władzę objął kandydat Partii Demokratyczno-Liberalnej Kim Young Sam [Dziak i Strnad, 2011, s. 201]. Jego

zwycięstwo oznaczało zerwanie z tradycją wybierania na to stanowisko osób związanych z frakcjami wojskowych funkcjonariuszy. Transformacji systemu politycznego towarzyszyła zmiana stosunków gospodarczych. Od połowy lat 60. gospodarka Korei Płd. weszła w fazę wzrostową, co sprzyjało realizacji pierwszego planu pięcioletniego z lat 1962-1966. Ten moment można uznać za start (*take-off stage*) w teorii Rostowa. Przewidywał on, że zakończenie fazy drugiej zajmie siedem lat, od 1961 do 1968 r. Osiągnięcie dojrzałości ekonomicznej przez Republikę Korei powinno było nastąpić pod koniec lat 80. [Song, 1990, s. 73]. Według Rostowa następujące czynniki wpływały na tempo modernizacji: promocja instytucji wspierających wzrost gospodarczy, wysokiej jakości kapitał ludzki, właściwe wykorzystanie zasobów w celu rozwoju infrastruktury i edukacji, elastyczne reagowanie na zmieniające się otoczenie międzynarodowe, utrzymanie dystrybucji dochodu i prawidłowe stosowanie narzędzi polityki makroekonomicznej. Jednym z ważniejszych problemów do rozwiązania stanowił dostęp do kredytów oraz finansowanie inwestycji. Elity polityczno-gospodarcze od samego początku dążyły do stworzenia wielkich organizacji gospodarczych, które w przyszłości mogłyby konkurować z japońskimi i chińskimi przedsiębiorstwami. Na tego typu planowanie ekonomiczne wpływały doświadczenia z lat okupacji Półwyspu Koreańskiego i działalności zaibatsu. Elity polityczne przewidywały, że konieczne będzie podjęcie konkurencyjnej walki na globalnym rynku.

Przyjęta strategia była realizowana nie tylko za pośrednictwem instrumentów finansowych, ale również presji wywieranej na indywidualnych przedsiębiorców. „Uzgodnienia kredytowe następowały bezpośrednio między zainteresowanymi stronami, a aprobatę dawał rząd. Banki wydawały gwarancje na podstawie wytycznych rządu i w niewielkim stopniu odpowiadały za ekonomiczną i finansową celowość wniosku kredytowego” [Lipowski i Kulig, 1992, s. 29].

Powszechna była praktyka rozdzielania koncesji eksportowych oraz preferencyjnych kredytów dla firm, które wykazywały się aktywnością eksportową. Większość banków przed okresem prywatyzacji z lat 80. znajdowała się pod kontrolą państwa i z tego powodu instytucje państwowe mogły mieć udział w procesie formowania struktur sieciowych koncernów koreańskich. Szczególnie w pierwszym okresie, wielkość kredytów bezpośrednio nadzorowanych przez władze wzrosła z 47% w 1970 r. do 60% w 1978 r. [Fukuyama, 1997, s. 163].

Korea Płd. w pierwszej kolejności rozwijała przemysł lekki, przechodząc stopniowo do intensyfikacji produkcji w innych sektorach. Kolejne rządy realizowały plany pięcioletnie, wskazując priorytety dla wybranych branż gospodarczych. W pierwszym planie pięcioletnim z lat 1962-1966 najważniejsze znacze-

nie miała produkcja cementu, nawozów, różnego rodzaju chemii i tekstyliów syntetycznych oraz budowa rafinerii ropy naftowej. W latach 60. produkty spożywcze oraz wyroby tekstylne stanowiły jedną z ważniejszych pozycji eksportu.

Drugi plan obejmujący okres od 1967 do 1971 r. promował między innymi przemysł maszynowy, stoczniowy, petrochemiczny oraz wytwarzanie żelaza i stali. Trzeci i czwarty okres modernizacji – w kolejności realizacji od 1972 do 1976 r. oraz od 1977 do 1981 r. – uwzględniał wzmocnienie wymienionych wcześniej rodzajów przemysłu i utworzenie kompleksów produkcyjnych, skupiających firmy z określonych branż, jak np. Changwon Machinery Complex, Yochon Petrochemical Complex, Kumi Electronics Complex itd. [Kim i Kim, 1997, s. 19-20].

Otwarcie rynków japońskiego i amerykańskiego stanowiło dla firm koreańskich szansę szybkiego umiędzynarodowienia za pośrednictwem spółek z kapitałem mieszanym. W 1966 r. inwestorzy zagraniczni uzyskali liczne przywileje, do których należało zniesienie cła na przywóz maszyn, urządzeń i surowców. Do tego można było dodać udogodnienia w postaci pełnego transferu zysków, 5-letnie wakacje podatkowe oraz 3-letnią redukcję podatków o 50%. Powstanie specjalnych stref ekonomicznych przyciągało zagranicznych inwestorów z Japonii i USA. Dane przedstawione w tabeli 2 i 3 pokazują, że od 1962 do 1971 r. wartość amerykańskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych (FDI) przewyższała wielkość kapitału inwestorów japońskich. Zakup licencji (FL) i adaptacja know-how przez firmy krajowe była największa w latach 1977-1981. Polityka gospodarcza miała charakter eklektyczny i polegała na połączeniu elementów protekcjonizmu i liberalizmu. Rząd koreański decydował, które inwestycje mogą być realizowane bez szkody dla krajowych producentów.

Tabela 2. Wartość w milionach USD transferu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, licencji, kapitału i dworactwa organizacyjnego do Korei Płd.

Kraje	1962-1966	1967-1971	1972-1976	1977-1981	Wartość całkowita
Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne (Foreign Direct Investment – FDI)					
Japonia	8,3	89,7	627,1	300,9	1 026,0
USA	25,0	95,3	135,0	235,7	491,0
Pozostałe kraje	12,0	33,6	117,3	184,0	347,0
Zagraniczne licencje (Foreign Licensing – FL)					
Japonia	0,0	5,0	58,7	139,8	203,5
USA	0,6	7,8	21,3	159,2	188,9
Pozostałe kraje	0,2	3,5	16,6	152,4	172,7

Źródło: Kim i Seong [1997, s. 388].

Tabela 3. Wartość w milionach USD transferu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, licencji, kapitału i dworactwa organizacyjnego do Korei Płd.

Consulting technologiczny					
Kraje	1962-1966	1967-1971	1972-1976	1977-1981	Wartość całkowita
Japonia	0,0	12,1	7,7	20,8	40,6
USA	0,0	3,1	6,0	16,7	25,8
Pozostałe kraje	0,0	1,6	4,8	17,2	23,6
Import dóbr inwestycyjnych					
Japonia	148	1 292	4 423	14 269	20 132
USA	75	472	1 973	6 219	8 739
Pozostałe kraje	93	777	2 445	7 490	10 805

Źródło: Kim i Seong [1997, s. 388].

Wspieraniem międzynarodowej działalności konglomeratów koreańskich zajmowało się wiele instytucji powstających w wcześniejszym okresie. W 1967 r. zapoczątkował swoją aktywność Koreański Bank Wymiany, który służył do obsługi rozliczeń zagranicznych. Po wprowadzeniu odpowiednich regulacji prawnych w 1969 r., Bank Eksportowo-Importowy rozpoczął swoją działalność w 1976 r. [Cha-kyung, 1987, s. 129]. Jego celem było kreowanie dogodnych warunków dla eksportu przemysłu ciężkiego i chemicznego. Ważnym elementem wspierającym priorytetowe branże przemysłu było powołanie w 1974 r. Narodowego Funduszu Inwestycyjnego, dostarczającego długookresowych linii kredytowych.

Ustawy uchwalane w latach 70. miały na celu stworzenie instrumentów prawno-finansowych wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa. Dokapitalizowanie poszczególnych spółek odbywało się za pośrednictwem Giełdy Koreańskiej założonej w 1956 r. Pod koniec 1978 r. liczba spółek rejestrowanych na giełdzie wynosiła 356. Faworyzowanie dużych przedsiębiorstw doprowadziło do osłabienia sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Szansą dla tego typu podmiotów była kooperacja z konglomeratem zapewniającym dostęp do rynków zagranicznych. W ten sposób dochodziło do integracji kapitałowej z decydującą rolą lidera rynkowego. Grupowane jednostki biznesu były zróżnicowane sektorowo od produkcji elektroniki do tekstyliów i dystrybucji detalicznej. Udziały w firmach zależnych umożliwiały kierownictwu wpływ na obsadę najważniejszych stanowisk w spółkach „córkach”. Tworzenie holdingu było metodą kumulacji kapitału, najpierw w branżach pokrewnych, a potem w innych działach gospodarki. Sieci powiązań finansowych zostały wzmocnione przez proces prywatyzacji sektora bankowego w latach 1981-1983. Wtedy chaebol przeje-

mowały część udziałów i zyskiwały wpływ na zarządzanie nimi. Innym efektem przekształceń własnościowych było zmniejszenie oddziaływania agencji rządowych na bieżące decyzje instytucji finansowych.

Tabela 4. Udział chaeboli w aktywach banków komercyjnych w Korei Płd. (w %)

Chaebole	Banki				
	Cho Hueng	Korea First	Hanil	Bank of Seoul	Commercial Bank
Hyundai	2,14	9,35	7,27	11,93	0,00
Daewoo	1,23	23,82	2,22	5,29	4,48
Samsung	8,34	5,69	9,72	0,00	15,97
Lucky Goldtar	1,17	5,30	5,87	0,00	0,00
Hanji	0,00	0,00	8,45	0,00	0,00
Taekwang	3,77	0,00	0,00	4,56	0,00
SsangYong	5,57	0,00	0,00	0,00	0,00
Daelim	0,00	0,00	9,29	0,00	0,00
Shindongah	7,98	7,24	0,00	9,90	0,00
Dong-Ah	0,00	0,00	10,03	0,00	0,00
Hanil-Kukje	4,05	2,18	3,69	0,00	1,91
Udział 11 chaeboli razem	39,79	54,58	56,54	31,68	22,36

Źródło: Lipowski i Kulig [1992, s. 126].

Działalność większości konglomeratów była i jest nadal ukierunkowana na eksport. Umiedzynarodowienie ich działalności miało służyć zwiększaniu konkurencyjności i jakości produkcji oraz pozyskiwaniu nowych technologii, inwestycji zagranicznych i zakup licencji. Rezygnacja z polityki protekcjonistycznej trwającej od lat 60. do ostatniej dekady ubiegłego wieku przyspieszyła integrację Korei Płd. z międzynarodowym systemem gospodarczym.

Tabela 5. Bilans handlowy Korei Płd. w milionach USD – lata od 1965 do 1994 r.

Wyszczególnienie	1965	1968	1971	1974	1977	1980	1983	1986	1989	1992	1994
eksport	176	486	1 132	4 515	10 046	17 214	23 204	33 913	61 409	75 169	93 676
import	416	1 322	2 178	6 452	10 523	21 598	24 967	29 707	56 811	77 316	96 822
bilans	-240	-836	-1 046	-1 937	-477	-4 384	-1 763	4 206	4 598	-2 147	-3 146

Źródło: Krause [1997, s. 131].

4. Globalna ekspansja – globalne problemy

Mimo utrzymującego się ujemnego bilansu handlowego (tab. 5) – wyjątkiem są lata 1986 i 1989 – Korea była drugą najbardziej dynamicznie rozwijającą się gospodarką w Azji, ustępując miejsca tylko Japonii. Widocznym rezultatem modernizacji było przystąpienie w 1996 r. do OECD, a symbolem sukcesu zostały Korean General Trading Companies (KGTC), które odpowiadały za umiędzynarodowienie gospodarki koreańskiej. Udział konglomeratów w eksporcie przedstawia tab. 6, a kierunki eksportu preferowane przez KGTC – tab. 7.

Tabela 6. Wartość eksportu w milionach dolarów dla Korean General Trading Companies (KGTC) w latach 1975-1979

Wyszczególnienie	1975	1976	1977	1978	1979
Koreański eksport (A)	5 427	8 115	10 474	12 713	15 055
KGTC Export (B)	833	1 682	3 255	4 033	5 670
B/A %	15,3	20,7	31,1	31,8	37,7
Samsung	223	355	507	493	769
Daewoo	161	301	501	706	1 119
Ssangyong	125	141	176	264	425
Kukje	64	197	328	472	564
Hanil	66	104	158	188	237
Hyosung	34	113	199	338	585
Bando	31	134	212	330	471
Sunkyoung	56	114	247	283	334
Samwha	28	105	213	261	195
Kumho	32	99	204	256	305
Hyundai	bd.	bd.	320	260	615
Koryo	12	18	24	31	51
Yulsan	bd.	bd.	166	151	bd.

Źródło: Kim i Kim, eds. [1989, s. 29].

Tabela 7. Kierunki eksportu preferowane przez KGTC w porównaniu do wartości eksportu ogółem w 1979 r. (w milionach USD)

Obszary eksportu	Korea		KGTC	
	Wartość	%	Wartość	%
Ameryka Północna	4 762	31,6	2 024	35,7
Europa Zachodnia	2 843	18,9	1 162	20,5
Japonia	3 353	22,3	777	13,7
Azja	1 647	10,9	754	13,3
Bliski Wschód	1581	10,5	629	11,1
Centralna i Południowa Ameryka	355	2,4	198	3,5
Oceania	201	1,3	68	1,2
Afryka	314	2,1	57	1,0
Wartość całkowita	15 055	100,0	5670	100,0

Źródło: Cho i Heo [1989, s. 31].

W latach 70. doszło do zmiany polityki gospodarczej Korei Płd. Turbulencje w otoczeniu międzynarodowym spowodowały działania dostosowawcze. Do najważniejszych wydarzeń należy pierwszy kryzys naftowy z 1973 r. oraz kolejny z roku 1979. Rząd koreański musiał również ponieść dodatkowe koszty związane z pełnieniem roli sojusznika Stanów Zjednoczonych w wojnie wietnamskiej, która zakończyła się w 1973 r. Zwiększone wydatki wojskowe oraz groźba spowolnienia gospodarczego wymusiły redefinicję wielu strategii biznesowych. Wyczerpywanie się dotychczasowych źródeł przewagi konkurencyjnej, wynikającej z eksportu pracochłonnych dóbr i usług, spowodowało zwiększenie zainteresowania produktami wysoko przetworzonymi. Rząd podjął decyzje o wzroście środków kapitałowych zaangażowanych w rozwój przemysłu ciężkiego – z poziomu 75% inwestycji produkcyjnych do wartości 80% między 1976 a 1979 r. [Fukuyama, 1997, s. 164]. Plany ekonomiczne w następnych latach były ukierunkowane na intensyfikację produkcji w sektorze przemysłu ciężkiego. Pogłębienie i rozszerzenie przemysłowe (*industrial deepening and enlarging*) z lat 70. oznaczało przyjęcie modelu modernizacji umożliwiającego zmniejszenie uzależnienia od importu produktów wysoko przetworzonych. Realizacja wybranej strategii miała zapewnić przesunięcie się Republiki Korei do obszaru centralnego pod względem zaawansowania rozwoju ekonomicznego. Rząd silnie faworyzował duże organizacje gospodarcze przyznając im od 1975 r. status KGTC [Cho i Heo, 1989, s. 21]. Sposób formowania tych organizacji był wzorowany na tworzonych przez Japończyków – Japanese General Trading Companies. Uprzywilejowanymi podmiotami zostały m.in. takie firmy, jak: Samsung, Hyundai, Daewoo oraz Goldstar. Posiadanie tytułu KGTC oznaczało wiele korzyści, jak np. ulgi podatkowe, dostęp do kredytów dewizowych, a nawet łagodniejsze kontrole podatkowe. Duży wpływ na zarządzanie tymi organizacjami miały i nadal mają rodziny założycieli, co przyczyniało się do hierarchizacji i autorytaryzmu w zarządzaniu. Według publikowanych danych na temat dużych spółek w wczesnych latach 80. – 26% prezesów to byli założyciele, a 19% ich synowie. Wśród wyższej kadry 21% osób zostało prezesami w wyniku realizacji wewnętrznej ścieżki kariery. Kolejne 35% pochodziło z naboru zewnętrznego [Fukuyama, 1997, s. 157]. Produkcja trzech spółek Samsung, Hyundai oraz Lucky-Goldstar stanowiła 36% PKB w 1984 r. Pod względem koncentracji kapitału Republika Korei przypomina Japonię z wielkimi korporacjami, które po II wojnie światowej zaczęły tworzyć grupy kapitałowe z udziałem banków. W odróżnieniu od keiretsu, koreańskie chaebol są bardziej scentralizowane i jednocześnie mniej paternalistyczne. Wskaźnik koncentracji dla trzech powyższych spółek według informacji z 1980 r. wyniósł 62% całej pro-

dukcji dóbr, podczas gdy w Japonii dla skoncentrowanego kapitału wartość ta wynosiła 56,3% [Fukuyama, 1997, s. 152]. Małe i średnie przedsiębiorstwa zostały bardziej docenione w polityce gospodarczej kraju po kryzysie azjatyckim zapoczątkowanym w 1997 r. Wiele dużych firm miało problemy z dostosowaniem się do trudniejszych warunków działalności ekonomicznej, a części z nich groziło bankructwo – jak np. Kia Motors, Daewoo. Początkowo kadry menedżerskie nie doceniały narastającego kryzysu, sądząc, że wielosektorowość prowadzonych biznesów uchroni konglomeraty przed kłopotami. Tabela 5 pokazuje pogarszanie się bilansu handlowego w latach 1992 i 1994. Powiązania finansowe między wiodącymi holdingami i bankami doprowadziły do rozszerzenia turbulencji w sektorze finansowym. W listopadzie, w wyniku utraty 26 mld dolarów rezerw walutowych, bank Korei Płd. uwolnił kurs wona. Według publikowanych oszacowań wartość wschodnioazjatyckich walut spadła wtedy od 30% do 50% [Korecki, 2009]. W wyniku pogarszającej się sytuacji ekonomicznej rząd koreański zwrócił się o pomoc do Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Ponieważ kryzys objął swoim zasięgiem kilka krajów regionu, m.in. Malezję i Indonezję proponowany program stabilizacyjny dotyczył nie tylko Korei Płd. Poszczególnym państwom został przedstawiony pakiet reform strukturalnych, wzmocnienia dyscypliny budżetowej, zwiększenia rezerw walutowych oraz podniesienia stóp procentowych. Zaproponowane działania nie przynosiły pożądanых rezultatów i dlatego do 1998 r. podejmowane były dodatkowe inicjatywy, takie jak np. odroczenie spłat kredytów, ustanowienie rządowych gwarancji wiarygodności bankowych, restrukturyzacja instytucji finansowych – w tym banków. Podjęte decyzje przyniosły spodziewany rezultat i po 2000 r. gospodarki krajów objętych kryzysem zaczęły wracać na ścieżkę wzrostu ekonomicznego. Korea Płd. dołączyła do ekskluzywnego grona 20 najbogatszych państw na świecie zajmując według danych Banku Światowego z 2018 r. 11 miejsce. Wartość nominalnego PKB tego państwa wyniosła 1529 mld USD. Saldo handlu zagranicznego Korei Płd. w latach 2013-2016 przedstawia tab. 8. Do pierwszych trzech najważniejszych partnerów w eksporcie koreańskim spoza Europy w 2015 r. należały: Chiny (obroty w mld USD 137,12), USA (obroty w mld USD 69,83) oraz Hong-Kong (obroty w mld USD 30,41). Trzema najważniejszymi rynkami dla importu w tym samym roku były: Chiny (obroty w mld USD 90,25), Japonia (obroty w mld USD 45,85) i USA (obroty w mld USD 44,02) [Korea International Trade Association, 2019]. Dane dotyczące wymiany handlowej między państwami europejskimi a Republiką Korei przedstawia tab. 8. Wartość handlu zagranicznego w latach 2013-2016 przedstawia tab. 9.

Tabela 8. Wartość handlu zagranicznego między Koreą Płd. i Europą w mld USD

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Wartość handlu	78,6	92,8	98,4	78,8	92,2	103,1
Koreański export do Europy	48,5	56,0	58,4	46,6	53,5	55,7
Koreański import z Europy	30,1	36,8	40,0	32,2	38,7	47,4
Bilans handlowy	18,4	19,2	18,4	14,4	14,8	8,3

Źródło: Marx i in., eds. [2013].

Tabela 9. Saldo handlu zagranicznego Korei Płd. w latach 2013-2016 (mld USD)

Saldo handlu zagranicznego Korei Płd.	2013	2014	2015	2016
Wartość obrotów handlu zagranicznego	1075,1	1 098,1	963,1	914,1
Wartość eksportu	559,6	572,6	526,7	509
Wartość importu	515,5	525,5	436,4	405,1
Saldo handlu zagranicznego	44,1	47,1	90,3	103,9

Źródło: Korea International Trade Association [2019].

Porównywanie różnych rankingów przynosi interesujące wyniki. W 2018 r. miejsce nr 1 nadal należało do USA (20 432 mld USD PKB), drugie do Chin (12 375 mld USD PKB), a trzecie do Japonii (4987 mld USD PKB). Europę reprezentowały Niemcy zajmując następną pozycję z PKB o wartości nominalnej 3626 mld USD. Rangę piątej gospodarki światowej zdobyły Indie z wielkością PKB 2650 mld USD. Inne państwa europejskie znalazły się poza czołówką światową. Dotyczy to w szczególności Wielkiej Brytanii (2580 mld USD PKB), Francji (2537 mld USD PKB) oraz Włoch (1884 mld USD PKB). Dla porównania można podać, że Polska została sklasyfikowana na 21. pozycji, z wielkością 515 mld USD nominalnego PKB. Powyższy ranking pokazuje wyraźny trend w gospodarce światowej polegający na awansie krajów nowo uprzemysłowionych i słabnięciu siły ekonomicznej Unii Europejskiej [Hirsch, 2018].

Podsumowanie

Korea Płd. jest przykładem kraju, który przeszedł w swojej historii przez wszystkie etapy rozwoju wskazane w modelu Rostowa od gospodarki agrarnej do stosunków kapitalistycznych. Powyższa ewolucja była możliwa w wyniku konsekwentnej polityki łączącej elementy prorynkowe z planowaniem. Tylko współpraca między przedsiębiorstwami i aparatem biurokratycznym mogła przynieść pożądane rezultaty. Przykład tej gospodarki udowadnia, że możliwe jest przejście kraju z obszarów peryferyjnych do centralnych pod względem glo-

balnego rozwoju. Warunkiem powodzenia podniesienia poziomu konkurencyjności rynkowej jest zdobycie kontroli nad „centralnymi” procesami wytwórczymi oraz włączenie państwa do międzynarodowego łańcucha dostaw dóbr i usług. W przypadku Republiki Korei stało się to możliwe m.in. w wyniku inwestycji zagranicznych amerykańskich i japońskich. Odpowiedź na postawione w tytule artykułu pytanie jest korzystne dla obu wymienionych teorii. Model Walta Whitmana Rostowa został zweryfikowany pozytywnie dlatego, że dostarczył adekwatnego opisu etapów rozwoju społeczno-gospodarczego. Czy to stwierdzenie oznacza, że koncepcja Immanuela Wallersteina powinna zostać odrzucona? Odpowiedź na powyższe pytanie jest negatywna. Teoria zależności trafnie charakteryzowała relacje ery kolonialnej, w której państwa europejskie narzucały korzystny dla siebie model stosunków gospodarczych. Również później dochodziło do ustanowienia asymetrycznych relacji gospodarczych. Ewolucja stosunków międzynarodowych doprowadziła do rozpoczęcia nowego etapu globalizacji, w którym dynamika modernizacji przebiegała w sposób odpowiadający postulatowi Rostowa. Potwierdzeniem słuszności jego tezy jest koncepcja Kaname Akamatsu. Według niego kraje dalekowschodnie wzorowały swoje strategie gospodarcze na Japonii. Rozpoczęły one modernizację od sektorów przemysłu lekkiego, poprzez produkcję przemysłu ciężkiego dochodząc do wytwarzania zaawansowanych dóbr i usług z branży IT [Rugman i Collinson, 2006, s. 584-585]. Popularnym określeniem grupy państw naśladowujących rozwiązania stosowane przez liderów światowej gospodarki stała się nazwa „klucz gęsi”. Na jego czele znajdują się kraje najbardziej rozwinięte gospodarczo z podążającymi za nim innymi narodami. W tym przypadku występuje podobieństwo idei Rostowa i Akamatsu. Dla Korei Płd. wzorów budowania systemu rynkowego dostarczały przede wszystkim Stany Zjednoczone i Japonia, a w dalszej kolejności kraje europejskie. Fenomen gospodarki koreańskiej zanegował marksistowskie modele, według których przejście do kontroli centralnych procesów wytwórczych jest mało prawdopodobne. Republika Korei stała się pełnoprawnym uczestnikiem marketingu narodów, odbywającym się na międzynarodowym rynku.

Literatura

- Acemoglu D., Robinson J.A. (2014), *Dlaczego narody upadają. Źródła władzy pomyślności i ubóstwa*, Zysk i S-ka, Poznań.
- Bolesta-Kukułka K. (1996), *Świat organizacji* [w:] A.K. Koźmiński, W. Piotrowski (red.), *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 15-117.

- Buzan B., Little R. (2011), *Systemy międzynarodowe w historii świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Cha-kyung K. (1987), *Korea's Economic Policies (1945-1985)*, The Federation of Korean Industries (FKI), Seoul.
- Pierre-Charles G. (1987), *Teoria zależności i teoria imperializmu a poznanie latynoamerykańskiej rzeczywistości społecznej* [w:] R. Steplowski (red.), *Ameryka Łacińska. Dyskusja o rozwoju*, Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik”, Warszawa, s. 312-317.
- Clark G. (2014), *Pożegnanie z jałmużną. Krótka historia gospodarcza świata*, Zysk i S-ka, Poznań.
- Cho D.S., Heo Y.D. (1989), *Anatomy of Korean General Trading Company* [w:] D.K. Kim, L. Kim (eds.), *Management Behind Industrialization: Readings in Korean Business*, Korea University Press, Seoul, s. 21-55.
- Dziak W.J., Strnad G. (2011), *Republika Korei. Zarys ewolucji systemu politycznego*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.
- Fukuyama F. (1997), *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Wrocław.
- Fukuyama F. (2012), *Historia ładu politycznego. Od czasów przedludzkich do rewolucji francuskiej*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań.
- Fukuyama F. (2015), *Ład polityczny i polityczny regres. Od rewolucji przemysłowej do globalizacji demokracji*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań.
- Helleiner E. (2011), *Ewolucja międzynarodowego systemu walutowego i finansowego* [w:] J. Ravenhill (red.), *Globalna ekonomia polityczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 257-289.
- Hirsch R. (2018), *Ranking największych gospodarek świata. Jesteśmy o mały krok za najlepszymi*, <https://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/1387708,polska-w-rankingu-najwiekszych-gospodarek-na-swieci.html> (dostęp: 1.07.2019).
- Kim J. (2012), *A History of Korea. From „Land of the Morning Calm” to States in Conflict*, Indiana University Press, Bloomington, IN.
- Kim D.K., Kim L., eds. (1989), *Management Behind Industrialization: Readings in Korean Business*, Korea University Press, Seoul.
- Kim K.S., Kim J.K. (1997), *Korean Economic Development: An Overview* [w:] D.S. Cha, K.S. Kim, D.H. Perkins (eds.), *The Korean Economy 1945-1995: Performance and Vision for the 21st Century*, Korean Development Institute, Seoul, s. 3-56.
- Kim L., Seong S.M. (1997), *Science and Technology: Public Policy and Private Strategy* [w:] D.S. Cha, K.S. Kim, D.H. Perkins (eds.), *The Korean Economy 1945-1995: Performance and Vision for the 21st Century*, Korean Development Institute, Seoul, s. 383-425.
- Korecki K. (2009), *Kryzys XX wieku: Upadek azjatyckich tygrysów*, <http://www.psz.pl/118-gospodarka/kryzysy-xx-wieku-upadek-azjatyckich-tygrysow> (dostęp: 1.07.2019).

- Korea International Trade Association, <https://informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/azja/korea/> (dostęp: 1.07.2019).
- Krause L.B. (1997), *The Political Economy of South Korea* [w:] D.S. Cha, K.S. Kim, D.H. Perkins (eds.), *The Korean Economy 1945-1995: Performance and Vision for the 21st Century*, Korean Development Institute, Seoul, s. 101-142.
- Lee K.-B. (1984), *A New History of Korea*, Harvard University Press, London.
- Lipowski A., Kulig J. (1992), *Państwo czy rynek? Wokół źródeł „cudu gospodarczego” w Korei Południowej*, Poltext, Warszawa.
- Marx A., Wouters J., Moon W., Rhee Y., Park S., Burnay M., eds. (2013), *EU-Korea Relations in a Changing World*, KU Leuven, Leuven Centre for Global Governance Studies, <https://ghum.kuleuven.be/ggs/publications/books/rapport-ggs-eu-korea-relations-in-a-changing-world.pdf> (dostęp: 31.10.2019).
- McGrew A. (2011), *Logika globalizacji gospodarczej* [w:] J. Ravenhill (red.), *Globalna ekonomia polityczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 331-375.
- Morawski W. (2010), *Konfiguracje globalne struktury, agencje, instytucje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Castells M. (2009), *Koniec tysiąclecia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Rostow W.W. (1966), *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press, New York.
- Rugman A.M., Collinson S. (2006), *International Business*, Pearson Education, Harlow.
- Rurarz J.P. (2009), *Historia Korei*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa.
- Rybiński K. (2007), *Globalizacja w trzech odsłonach offshoring – globalne nierównowagi – polityka pieniężna*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa.
- Song B.N. (1990), *The Rise of the Korean Economy*, Oxford University Press, New York.
- Totman C. (2009), *Historia Japonii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Wallerstein I. (2007), *Analiza systemów-światów. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa.
- Żywczyński M. (2002), *Historia powszechna 1789-1870*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

WALLERSTEIN VS ROSTOW – OR WHO WAS RIGHT TO MODERNIZE THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KOREA?

Summary: Korea is the example of the state which development consists of multiple stage. It ran from the substance economy through the period of the extension of the heavy industry, to the industrializing economy and promotion of new technologies. There are a lot of publications which are available on that subject. Despite this, experts are looking for the explanation of factors determine the process of modernization. The problem is still relevant. The purpose of the article is the explanation of modernization process of Korean economy. The article has the theoretical character.

Keywords: modernization, development, dependency theory, economic policy, corporations.